

Dvig na višjo raven ali polarizacija? Dolgoročni in globalni premiki v zaposlitveni strukturi: Evropski center za spremljanje delovnih mest 2015

Povzetek

Uvod

Evropa počasi okreva po daljšem gospodarskem upadu, ki se je začel s svetovno finančno krizo leta 2008 in se poglobil s krizo na evroobmočju z enotno valuto v letih 2010-2011. V zadnjem letu so stopnje skupne zaposlenosti rasle hitreje kot kadar koli od leta 2008. Od septembra 2013 pa se v EU stopnje skupne brezposelnosti znižujejo.

Letošnje četrto letno poročilo Evropskega centra za spremljanje delovnih mest podrobneje obravnava premike pri zaposlovanju na ravni držav članic in celotne EU med drugim četrletjem leta 2011 in drugim četrletjem leta 2014. S pristopom „na podlagi delovnega mesta“ so premiki pri zaposlovanju opisani količinsko (koliko delovnih mest je bilo ustvarjenih ali ukinjenih) in kakovostno (kakšna so bila ta delovna mesta). Ta pristop je bil uporabljen zlasti za presojanje, koliko se v razvitih gospodarstvih polarizirajo zaposlitvene strukture zaradi upadanja na srednje plačanih delovnih mestih ali dviganja na višjo raven kot posledica rasti na delovnih mestih, ki zahtevajo visoko usposobljenost in so dobro plačana.

V poročilu je proučen časovni profil nedavnih premikov v zaposlitveni strukturi, ker se zdi, da je ponovna rast zaposlovanja sovpadla s prehodom od bolj polariziranih premikov v zaposlovanju v letih največje recesije, k enakomernejši porazdelitvi zaposlovanja po razporeditvi plač, z nesimetričnostjo navzdol, z drugimi besedami večjo rastjo na slabo plačanih delovnih mestih. S tem se povečuje število zaposlitev z nizko produktivnostjo, pri katerih se proizvodnja in navsezadnje tudi življenjski standard, ne zvišujeta kljub večjim zaposlitvenim možnostim.

Poročilo povzema tudi ključne ugotovitve dveh drugih analiz dogajanj na trgu dela, ki temeljita na pristopu na podlagi delovnih mest. Prva je osredotočena na dogajanje v šestih evropskih državah, in sicer v Nemčiji, Španiji,

Združenem kraljestvu, na Švedskem, Irskem in v Švici, od sedemdesetih let prejšnjega stoletja. Druga pa je najnovejše delo mreže raziskovalcev trga dela zunaj Evrope in je osredotočena na Avstralijo, Kitajsko, Japonsko, Rusijo, Južno Korejo in ZDA.

Ozadje politike

Evropa 2020, strategija EU za pametno, trajnostno in vključujočo rast vključuje zavezo za spodbujanje visoke stopnje zaposlenosti in produktivnosti. To pomeni vnovično usmeritev na cilj iz prejšnje lizbonske agende „nova in boljša delovna mesta“. Nova delovna mesta so potrebna za reševanje vprašanja vse daljših vrst brezposelnih. Evropa pa potrebuje tudi boljše, bolj produktivna delovna mesta, če želi izboljšati življenjski standard svojih državljanov v vse večjem in vedno bolj povezanem svetovnem gospodarstvu.

V svežnju Komisije o zaposlovanju iz leta 2012 („K okrevanju s številnimi novimi delovnimi mesti“) je opredeljenih nekaj sektorjev, v katerih naj bi bila rast zaposlovanja najbolj verjetna, in sicer zdravstvene storitve, informacijske in komunikacijske tehnologije, osebne in gospodinske storitve ter kategorija „zelenih delovnih mest“, ki je obetavna, a jo je težko opredeliti. To poročilo zagotavlja posodobljene podatke o stopnjah zaposlenosti ter kakovosti delovnih mest v rastočih in upadajočih sektorjih in poklicih.

Ključne ugotovitve

Premiki pri zaposlovanju v EU v obdobju 2011–2014

V triletnem obdobju od drugega četrletja 2011 do drugega četrletja 2014 je bila rast zaposlovanja v EU nesimetrično polarizirana, pri čemer je bila največja na dobro plačanih delovnih mestih, zmerna na slabo plačanih delovnih mestih, zaposlovanje pa je upadalo

na srednje plačanih poklicih. Na ravni držav članic obstajajo različni vzorci premikov pri zaposlovanju, pri čemer ima večina držav premike na višjo raven ali polarizacijo, obstaja pa tudi pomembna manjšina, ki ima večjo rast na slabo plačanih delovnih mestih.

Stopnje zaposlenosti v EU so se od drugega četrtnega leta 2013 znova začele zviševati, pri čemer je bila v drugem četrtnem letu 2014 neto zaposlenost za približno 1,8 milijona višja. Vseeno pa so stopnje splošne zaposlenosti v EU še vedno za približno 4 milijone nižje kot ob začetku krize pred šestimi leti.

Rast zaposlovanja se je okrepila zlasti na slabo do srednje plačanih delovnih mestih. Med krizo in takoj po njej (2008-2013) se je zaposlenost zvišala le pri delovnih mestih, ki predstavljajo 20 % najboljše plačanih delavcev. Ko se je oživetev gospodarstva nekoliko ustalila, so slabše plačana delovna mesta v storitveni dejavnosti predstavljala velik delež nedavne rasti.

Močna nedavna rast deleža zaposlitev s skrajšanim delovnim časom je glavni vzrok za trend destandardizacije v odnosih zaposlovanja. Ker so delovna mesta v EU razvrščena v pet kategorij enake velikosti (kvintili) na podlagi plače, je očitno, da je rast pri stalni zaposlitvi za polni delovni čas vse bolj omejena na zgornji kvintil, tj. dobro plačana delovna mesta, medtem ko v drugih kvintilih razporeditve plač zaposlenost upada.

Premiki v strukturi zaposlovanja: Primerjava med evropskimi državami

Analiza v šestih evropskih državah v več kot štirih desetletjih je pokazala, da so splošni vzorci strukturnih sprememb presenetljivo usklajeni kljub nekaj kratkoročni raznolikosti in nekaterim izjemam. Do polarizacije zaposlitvenih struktur je prišlo v zgodnjih osemdesetih letih prejšnjega stoletja v Nemčiji in Združenem kraljestvu, medtem ko so se od sedemdesetih let na Irskem, v Španiji, na Švedskem in v Švici bolj ali manj stalno nadgrajevale (z nekaj obdobji ostre polarizacije v recesiji v Španiji, v osemdesetih letih pa tudi na Irskem in v Švici).

Ta raznolikost med državami je nastala v okoliščinah zelo podobnih splošnih trendov dolgoročnih strukturnih sprememb. Deindustrializacija je navadno imela povsod podobne učinke polarizacije (ukinjanje zaposlitev na srednje plačanih delovnih mestih),

vendar pa je splošne vzorce strukturne spremembe v večji meri določalo dogajanje v bolj dinamičnem storitvenem sektorju, ki je bilo bolj vezano na posamezno državo. Rast zaposlovanja v javnem sektorju je bila na primer načeloma povezana z rastjo sorazmerno dobro plačanih poklicev, v Združenem kraljestvu pa je po letu 1990 razširila tudi spodnje kvintile in prispevala k polarizaciji.

Čeprav je analiza dolgoročnejših dogajanj po državah odkrila pomembno in skladno raznolikost, pa je pokazala tudi nekaj zelo pomembnih skupnih trendov. Najpomembnejše je, da je v obdobjih in po državah skladno raslo zaposlovanje na dobro plačanih delovnih mestih, v nasprotju z velikim zmanjševanjem na srednje in slabo plačanih delovnih mestih.

Premiki v strukturi zaposlovanja: primerjava na svetovni ravni

Pri primerjavi na svetovni ravni sta v splošnem opazna dva podobna vzorca premikov pri zaposlovanju.

- Pri prvem, ki ga najdemo v EU, na Japonskem in v ZDA, se pojavlja polariziran dvig na višjo raven, pri čemer je največja rast zaposlovanja na dobro plačanih delovnih mestih, in relativno krčenje na srednje plačanih delovnih mestih ter nekaj relativne rasti na slabo plačanih delovnih mestih.
- Drugega pa najdemo v Avstraliji, na Kitajskem, v Rusiji in Južni Koreji, kjer se pojavlja dvig na višjo raven, pri čemer je največja rast zaposlovanja na dobro plačanih delovnih mestih in najnižja rast na slabo plačanih delovnih mestih.

Recesije ali obdobja upočasnitve rasti so bili povezani z bolj polariziranimi premiki pri zaposlovanju. Očitni primeri rasti dviga na višjo raven so najpogostejši pri gospodarstvih z višjo rastjo proizvodnje.

Kitajska je bila edinstvena na področju delovne sile in svoje stopnje rasti (z vidika proizvodnje in zaposlovanja). Zaposlovanje se je vsako leto povečalo za osem milijonov, kar je primerljivo s skupno rastjo zaposlenosti v EU v obdobju 2004-2013. V petletnem obdobju 2005-2010 je bilo v kmetijstvu izgubljenih več kot 50 milijonov delovnih mest, kar pa so več kot nadomestili z neto rastjo pri zaposlovanju v proizvodnji, gradbeništvu in trgovini na drobno, kot posledici močnega priseljevanja iz kitajskega podeželja v rastoča mesta, ki pa se počasi umirja.

Dodatne informacije

Poročilo *Dvig na višjo raven ali polarizacija? Dolgoročni in globalni premiki v zaposlitveni strukturi: Evropski center za spremljanje delovnih mest 2015* je na voljo na naslovu: <http://eurofound.europa.eu/publications>.

Za dodatne informacije se obrnite na vodjo raziskav Enriqueja Fernández-Macías na e-naslovu efe@eurofound.europa.eu